

Kaldrananeshreppur

Umsögn innviðaráðuneytisins

um álit sveitarstjórnar á stöðu sveitarfélagsins, getu þess til að sinna lögbundnum verkefnum og um þau tækifæri sem felast í mögulegum kostum sameiningar sveitarfélagsins við annað eða önnur sveitarfélög

Útgefandi:

Innviðaráðuneytið

Kaldrananeshreppur

Umsögn innviðaráðuneytis um álit sveitarstjórnar

September 2023

Umbrot og textavinnsla:

Innviðaráðuneytið

©2023 Innviðaráðuneytið

Efnisyfirlit

1. Inngangur	4
2. Sveitarfélagið	5
3. Lögbundin verkefni	6
4. Fjárhagur.....	7
5. Sameiningar	8
6. Niðurstaða.....	9

1. Inngangur

Sveitarfélögin gegna lykilhlutverki í að stuðla að velsæld okkar allra.

Þau fara ekki aðeins með staðbundna stjórnsýslu heldur gegna þau mikilvægu hlutverki í að stuðla að lýðræðislegri virkni, þróun og veitingu þjónustu með hliðsjón af þörfum íbúa í hverju sveitarfélagi fyrir sig.

Ríkisvaldið stuðlar að sjálfstæði sveitarfélaga með því að ýta undir getu þeirra til að sinna skyldum sínum gagnvart íbúum. Með því er vísað til *sjálfbærni* sveitarfélaganna til að standa að faglegri stjórnsýslu, hagkvæmum rekstri, þróun og veitingu lögbundinnar þjónustu og úrvinnslu annarra staðbundinna verkefna innan sveitarfélagsins ásamt því að takast á við framtíðaráskoranir.

[Sveitarstjórnarlög](#) kveða á um það markmið að íbúar í hverju sveitarfélagi verði aldrei færri en 1.000 talsins. Markmiðið er sett fram í þeirri trú að fjölmennari sveitarfélög eigi auðveldara með að veita íbúum sínum [lögbundna þjónustu](#) heldur en mjög fámenn sveitarfélög. Með lögbundinni þjónustu er átt við hátt í 80 þjónustupætti á borð við rekstur grunnskóla, frístundaheimila, félagsþjónustu og þjónustu við fatlað fólks. Að sama skapi eru fjölmennari sveitarfélög talin líklegri til að geta staðið undir sjálfbærri starfsemi heldur en fámennari sveitarfélög.

Í því skyni að stuðla að 1.000 íbúa markinu hefur sveitarfélögum með undir 250 íbúa verið falið að hefja formlegar sameiningarviðræður eða skila álit til innviðaráðuneytisins um getu sveitarfélagsins og kosti sameiningar við annað eða önnur sveitarfélög eigi síðar en 14. maí 2023. Með hliðsjón af ákvæðum sveitarstjórnarlaga þar að lútandi liggur hér fyrir umsögn ráðuneytisins um innsent álit Kaldrananeshreppshrepps um ofangreinda þætti.

Í framhaldi af kynningu á álit sveitarfélagsins og umsögn ráðuneytisins um álit ber sveitarstjórn að eiga tvær umræður um hvort hefja eigi sameiningarviðræður við annað eða önnur sveitarfélög. Ef tekin er ákvörðun um að hefja ekki sameiningarviðræður geta minnst 10% kosningabærra íbúa óskað almennrar atkvæðagreiðslu um ákvörðun sveitarstjórnarinnar hafi slík atkvæðagreiðsla ekki þegar farið fram. Sveitarstjórn skal verða við ósk íbúa eigi síðar en innan sex mánaða frá því að hún berst og er niðurstaða atkvæðagreiðslunnar bindandi fyrir sveitarstjórn.

2. Sveitarfélagið

Kaldrananeshreppur á Ströndum liggur milli Strandabyggðar og Árneshrepps. 116 íbúar bjuggu í Kaldrananeshreppi 1. janúar 2023, 56 karlar og 59 konur. Ríflega helmingur íbúa sveitarfélagsins eða 71 búa á Drangsnesi sem er eini byggðakjarni sveitarfélagsins. Lýðfræðileg samsetning íbúa sveitarfélagsins er með þeim hætti að ólíklegt er að náttúruleg fjölgun verði í sveitarfélaginu og að til þurfi aðflutning íbúa ef fjölgun á að eiga sér stað.

Þó samgöngur séu að mörgu leyti erfiðar á Ströndum búa flestir íbúar Kaldrananeshrepps og Strandabyggðar á sama atvinnusóknarsvæðinu en 32 km eru á milli Drangsnis og Hólmavíkur. Þá má ætla að íbúar á Drangsnesi og í nágrenni sækji nokkra þjónustu til Hólmavíkur. Ennfremur á Kaldrananeshreppur í ríku samstarfi við Strandabyggð, Árneshrepp og Reykhólahrepp á ýmsum sviðum.

Atvinnuhættir í Kaldrananeshreppi eru að mestu hefðbundnir og skipar sjávarútvegur þar stærstan sess en nokkur útgerð er frá Drangsnesi.

3. Lögbundin verkefni

Í álitum Kaldrananeshrepps kemur fram að sveitarfélagið eigi samstarf við þrjú önnur sveitarfélög á Vestfjörðum um lögbundna þjónustu á sviði almannavarna, heilbrigðis- og velferðarmála, svo sem fjárhagsaðstoð, málefni aldraðra og fólks með fötlun. Fram kemur að sveitarfélagið eigi fulltrúa og atkvæðisrétt í samstarfsvettvangi um þróun og veitingu þjónustunnar.

Áhersla er lögð á að sveitarfélagið standi fyrir metnaðarfullu skólustarfi. Á hinn bóginn er ekki starfræktur leikskóli í Kaldrananeshreppi. Samkvæmt upplýsingum frá sveitarfélaginu er aðeins eitt barn á leikskólaaldri búsett í sveitarfélaginu. Ekki er veittur frístundastyrkur vegna frístunda barna í sveitarfélaginu.

Minnt er á að eitt af meginmarkmiðum íslensks stjórnkerfis með tvískiptri stjórnsýslu ríkis og sveitarfélaga er að skapa íbúum tækifæri til að aðlaga þjónustu að þörfum íbúa í hverju sveitarfélagi fyrir sig. Brýnt er að sveitarfélögin hafi bolmagn til að sinna lögbundnum skyldum sínum, standa vörð um aðkomu sína að mótun þjónustunnar, tryggja upplýsingamiðlun, aðgengi, faglega þjónustu og skýra ábyrgð gagnvart þjónustuþegum.

Jafnframt er vakin athygli á því að í þeim tilvikum þegar sveitarfélag færir lögbundið verkefni út fyrir hefðbundna stjórnsýslu þess og felur öðrum aðila að annast verkefnið, er ekki lengur um að ræða beint lýðræðislegt umboðssamband milli íbúa viðkomandi sveitarfélags og þeirra sem fara með stjórn verkefnisins.

Af álitum sveitarfélagsins má ráða að það hefur ekki sett sér ýmsar stefnur og áætlanir sem því ber lögbundin skylda til að setja, svo sem loftslagsstefnu og svæðisáætlun um meðhöndlun úrgangs og brunavarnaráætlun. Sveitarfélagið hefur hvorki sett sér reglur um styrki til greiðslu fasteignaskatts af fasteignum þar sem fram fer starfsemi sem ekki er rekin í gróðaskyni né reglur um lækkun eða niðurfellingu fasteignaskatts af bújörðum á meðan þær eru nýttar til búskapar og af útihúsum í sveitum. Ekki hefur verið skipað lögbundin jafnréttisnefnd í sveitarfélaginu.

4. Fjárhagur

Á flesta hefðbundna fjárhagslega mælikvarða er staða Kaldrananeshrepps í lagi. Rekstrarniðurstaða hefur verið jákvæð síðustu ár, skuldahlutfall lágt og veltufé frá rekstri viðunandi. Bókfært virði varanlegra rekstrarfjármuna sveitarfélagsins er lágt á landsvísu. Þetta bendir til þess að innviðir séu annað hvort litlir eða í nokkurri viðhaldsskuld.

Líkt og með önnur sveitarfélög sem eru jafn fámenn og Kaldrananeshreppur er þó töluverð áhætta fólgin í því ef áföll verða eða þjónustufarir íbúa sveitarfélagsins aukast skyndilega.

5. Sameiningar

Í álitinu kemur fram að nærtækustu sameiningarkostir Kaldrananeshrepps væru við Strandabyggð og Árneshrepp. Lýst er efasemdum um að sameining/ar af því tagi myndu skila hagræðingu eða fjárhagslegum ávinningi fyrir sveitarfélagið þrátt fyrir aukinn stuðning úr Jöfnunarsjóði sveitarfélaga. Með sama hætti eru reifaðar áhyggjur af því að fulltrúar Kaldrananeshrepps gætu hafnað í minnihluta í sameinaðri sveitarstjórn. Ekki er ávarpað hvort fjölgun í sveitarstjórn eða heimastjórnir á afmörkuðum svæðum gætu hentað sameinuðu sveitarfélagi.

Ráðuneytið bendir á að ýmis tækifæri felast í sameiningu sveitarfélagsins við önnur sveitarfélög. Öflugri stjórnsýsla fjölmennara sveitarfélags hefði meiri slagkraft til að standa að veitingu þjónustu innan sveitarfélagsins sjálfs. Með því væri í senn stuðlað að auknum áhrifum íbúa á mótun þjónustunnar, skýrari ábyrgð og hagkvæmni í rekstri. Lagður væri grunnur að því að efla þjónustu, lækka útsvar og/eða byggja upp innviði í sveitarfélaginu. Þannig myndi stærri stjórnsýslueining stuðla að jákvæðum breytingum fyrir samfélagið. Í framhaldi af því væri stuðlað að fjölbreyttari íbúasamsetningu og þar með auknum tækifærum til framtíðar uppbyggingar.

Vakin er athygli á því að Jöfnunarsjóður sveitarfélaga veitir fjárhagslegan stuðning við undirbúning sameininga sveitarfélaga.

6. Niðurstaða

Kaldrananeshreppur er eitt af fámennustu sveitarfélögum landsins með aðeins 116 íbúa. Af þeim eru aðeins 10% á barnsaldri eða ríflega helmingi lægra hlutfall heldur en á landsvísu. Lýðfræðileg samsetning íbúa sveitarfélagsins er með þeim hætti að ólíklegt er að náttúruleg fjölgun verði í sveitarfélaginu og að til þurfi aðflutning íbúa ef fjölgun á að eiga sér stað.

Eitt af meginhlutverkum sveitarfélags felst í því að þróa og veita íbúum nauðsynlega nærbjónustu frá vöggju til grafar. Ljóst er að samningar sveitarfélagsins við önnur sveitarfélög á Vestfjörðum um veitingu þjónustu takmarka áhrif þess á þróun og veitingu þjónustunnar og rof verður á umboðssambandi milli íbúa og kjörinna fulltrúa í sveitarfélaginu. Að sama skapi gæti sveitarfélagið átt í erfiðleikum með að takast á við óvænt áföll og/eða skyndilega aukningu í þjónustuþörf þó svo fjárhagur þess teljist sjálfbær að óbreyttu. Af því leiðir að sá vítahringur gæti skapast að aðflutningur fólks byggðist á fólki úr barneign án þess að þessi hópur sæi fyrir sér að eyða efri árunum í sveitarfélaginu.

Þá bendir ráðuneytið á að vanræksla sveitarfélags við að setja sér lögbundnar stefnur og áætlanir kann m.a. að fela í sér að íbúar þess njóti ekki sambærilegrar þjónustu og réttinda og íbúar annarra sveitarfélaga.

Í ljósi framangreinds og skýrra markmiða sveitarstjórnarlaga um að skipulag og starfsaðstæður sveitarfélaga séu þannig að þau geti sjálf borið ábyrgð á þeim verkefnum sem þeim ber að sinna, hvetur ráðuneytið sveitarfélagið til að huga að þeim tækifærum sem kunna að felast í sameiningu við önnur sveitarfélög.

Sameining sveitarfélagsins við annað eða önnur sveitarfélög myndi í senn skapa tækifæri til að efla þjónustu við íbúa, auka fjárhagslega sjálfbærni og stuðla að frekari uppbyggingu innan sveitarfélagsins til framtíðar. Jafnframt myndi skapast tækifæri til aukinna áhrifa íbúa á mótun nærbjónustu. Þá liggur fyrir að sameining við fleiri en eitt sveitarfélag muni fela í sér markvissari árangur heldur en sameining við aðeins eitt sveitarfélag með svipað umfang.

